ἕνα βιβλίο μ' ἑφτὰ σφραγῖδες εἶναι·
αὐτὸ ποῦ πνεῦμα τῶν καιρῶν τὸ λὲν αὐτοί,
τὸ ἴδιο πνεῦμα τῶν κυρίων εἶναι
ποῦ μέσα καθρεφτίζονται οἱ καιροί.
Στ' ἀλήθεια εἶναι μὲ σᾶς φριχτὸ τὸ πρᾶμα!
Μόλις σᾶς δῆ, φεύγει κανεὶς μακριά.
Μὲ σκουπίδια ἓν' ἀγγειό, κελλάρι μὲ παλιὰ
κουρέλια, ἢ κάποιο ἡρωϊκὸ τὸ πολὺ δρᾶμα
μ' ὡραῖα κ' ἠθικὰ ἀξιώματα
ποῦ ἁρμάζουνε σὲ νευροσπάστων στόματα.

ΒΑΓΝΕΡ

Μὰ ὁ κόσμος! τ' ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα, ἢ καρδιά του!
Κάτι θέλει κανεὶς ἀπ' αὐτὰ νὰ γνωρίση.

ΦΑΟΥΣΤ

Γνώση τὴ θέν κι αὐτή! Ποιὸς θὰ τολμήση
τὸ παιδὶ νὰ τὸ πῆ μὲ τὸ σωστὸ ὄνομά του;
Οἱ λίγοι ποῦ γνωρίσαν κατιτὶ ἀπ' αὐτά,
ποῦ ἦταν μωροὶ καὶ τὴν καρδιά τους δὲ φιμῶσαν,
μὰ σκέψη κ' αἴσθημα στὸν ὄχλο φανερῶσαν,
πέθαναν πάντα στὸ σταυρὸ καὶ στὴ φωτιά.
Μά, φίλε μου, παρακαλῶ, πέρασ' ἡ ὥρα,
ἂς κόψωμε τὴν ὁμιλία τώρα.

ΒΑΓΝΕΡ

Ἐγὼ μποροῦσ' ἀκόμα ν' ἀγρυπνήσω
τόσο σοφὰ μὲ σᾶς γιὰ νὰ μιλῶ.
Μὰ αὔριο, τοῦ Πάσχα πρώτη μέρα, σᾶς ζητῶ
τὴν ἄδεια νἄρθω κι ἄλλα γιὰ νὰ σᾶς ρωτήσω.
Ξέρω πολλά, εἶν' ἀλήθεια· σπούδασα μὲ προθυμία·
μὰ νὰ τὰ μάθω ὅλα ἔχω ἐπιθυμία.

(Φεύγει).

ΓΚΑΙΤΕ

(Μετάφρ. **Κ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ**)

Ἐκεῖνος: Ὤ, ἔχω μιὰ ἔξοχη ἱστορία νὰ σοῦ πῶ. Δὲν πιστεύω νὰ σοῦ τὴν εἶπα καμμία φορὰ ὡς τώρα.

Ἐκείνη: Εἶναι τόντις καλὴ ἱστορία;

Ἐκεῖνος: Βέβαια καὶ εἶναι

Ἐκείνη (μ' ἔκφραση ἀηδίας): Τότες δὲ μοῦ τὴ πῆ καμμιὰ φορά.

—

Τοῦ κὺρ Γιώργη ἡ γυναίκα εἶναι κομμάτι ἀγαθομαρία· μερικὲς φορὲς ὅμως λέει καὶ κάνα νόστιμο λόγο. Μιὰ μέρα, ὕστερ' ἀπὸ κάποια ἀνοησία της, τὴν πρόσβαλε ὁ ἄντρας;

— Ἀλήθεια, εἶσαι σωστὴ κουτεντές.

— Γιατί, τί τρέχει πάλι; Ἔκανα τίποτα στραβό;

— Καὶ βέβαια ἔκανες. Ἐσύ, χριστιανή μου, δὲν ξέρεις νὰ ξεχωρίσης ἓν' ἄλογο ἀπό 'να γάιδαρο!

— Μὰ γὼ δὲν εἶπα πῶς εἶσαι ἄλογο, εἶπα; τοῦκαν' ἐκείνη ἥμερα, κι ὁ κὺρ Γιώργης δὲ μίλησε παραπάνου.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΣΕ ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Καλή μου,

Μοῦ εἶπες πῶς εἶδες κάπου νὰ γράφη ὁ Ψυχάρης πῶς κάποτε χάραξε κι αὐτὸς στίχους· καὶ μὲ ρωτᾶς ἂν τοὺς ξέρω, καὶ τί λογῆς εἶναι οἱ στίχοι αὐτοί, καὶ ποῦ θὰ μπορῆ κανεὶς νὰ τοὺς εὕρη, καὶ μοῦ λὲς ἀκόμα πῶς πιὸ ὡραίους στίχους ἀπὸ κάποια πεζά του δὲν πιστεύεις νἆχη γράψει σὰν γλῶσσα μας, καὶ μὲ παρακαλεῖς νὰ σ' ἀποκριθῶ, τὸ ταχύτερο, γιατὶ ὅλα μοῦ λὲς, θέλεις νὰ τὰ γνωρίζεις, ὅσα ταιριάζονται μὲ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου μας διδασκάλου, ποῦ μιὰ φορὰ τὸν ἀντιπαθοῦσες, κ' ὕστερα τόνε φοβόσουνα, κι ὡς τὰ χτὲς δύσκολα μποροῦσες νὰ διαβάσης ἀπὸ τὰ γραμμένα του, καὶ τώρα τὸν τιμᾶς καὶ τονὲ θαυμάζεις, καὶ καμάρι σου τὄχεις ὅταν οἱ ἄλλοι σὲ φωνάζουν, τάχα γιὰ νὰ σὲ ταράξουν, ψυχαρίστρια. Καὶ μπορῶ τὰ μὴ σοῦ κάμω τὴ χάρη;

Στίχους τοῦ Ἑλληνικοὺς δὲν ξέρω ἄλλους ἀπὸ ἑφτὰ ὀχτὼ τυπωμένους μέσα στὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» του, ποῦ ἁπλᾶ καὶ πλατειὰ τελείωναν κάποιο ἄλλο ποίημα δὲ θυμοῦμαι τώρα τίνος ποιητῆ ἀπὸ τοὺς δικούς μας. Δὲν ξέρω τί λογῆς εἶναι ὁ τόμος «Τὰ τραγούδια μας» ποῦ μᾶς λέει πῶς ἑτοιμάζει γιὰ νὰ τυπωθοῦνε ὕστερ' ἀπὸ λίγα χρόνια. Καλὰ καλὰ δὲν ξέρω ἂν εἶναι στίχοι, ἢ ἂν εἶναι τίποτε ἄλλο. Θυμᾶσαι καὶ τὸ πράσινο βιβλιαράκι του μὲ τὰ παιγνιδιάρικα πολύγλωσσα στιχάκια σὲ κάποιο ταῖρι νιόνυφο, κι μὲ τὸ δροσερὸ πρόλογο. Μὰ τοὺς ὡραίους στίχους ποῦ μὄτυχε νὰ διαβάσω τοῦ Ψυχάρη, τοὺς ηὗρα γραμμένους γαλλικά, καὶ τυπωμένους στὴν «Νέα Ἐπιθεώρηση» τοῦ 1889, στὸ γνωστότατο περιοδικὸ τοῦ Παρισιοῦ ποῦ τὄβγαζε τότε ἡ ξακουσμένη κυρία Ἀδάμ. Ἡ κυρία αὐτὴ ἐμψύχωσε καὶ πρωτογνώρισε τοῦ κόσμου μὲ τὸ περιοδικό της νέους λογοτέχνες, σὰ νὰ ποῦμε τὸ Μπουρζὲ καὶ τὸ Δωδὲ, ποῦ ὕστερα γίνανε περίφημοι. Ἐκεῖ καὶ ὁ συγγραφέας τῆς «Ζούλιας» πρωτόβγαλτος τότε μέσ' ἀπὸ τὶς σπουδές του, φάνηκε μὲ κάποιες του κριτικὲς κ' ἐπιστημονικὲς μελέτες, ποῦ ἀμέσως δείξανε τὸ νοῦ του τὸν καταρτισμένο στερεὰ καὶ μαζὶ τὸν ἀνυπόμονο γιὰ τὰ πολεμικὰ χτυπήματα. Οἱ στίχοι του αὐτοὶ εἶναι καμιὰ εἰκοσαριὰ ποιηματάκια· ἐπιγράφοιται «L'âme renaissante» *σὰ νὰ λέγαμε «Ἡ ψυχὴ ποῦ ξαναγεννιέται». Εἶναι βγαλμένοι ἀπὸ τὸ πλαστικὸ ἐργαστῆρι τῶν* Parnassiens. *Τοὺς φωτίζει τὸ Ἑλληνολατινικὸ φῶς· μὰ κάποτε κάνει νὰ τοὺς ἰσκιώση καὶ σὰ μιὰ ψιλὴ κατάχνια βοριανή. Τοὺς ξεχωρίζε μὲ μιὰ περηφάνια ρωμαΐκη, μιὰ μελαγχολία μυστικὴ, μιὰ ὁρμὴ πολεμιστήρια. Σοῦ ἀντιγράφω τοὺς ἀκόλουθους στίχους τοὺς ἐπιγραμματικοὺς καὶ ἀρχιλόχειους μὲ τὸν Ἑλληνικό τους τίτλο: Πύξ, καὶ λίγο συμβολικούς, ἂ ἀγαπᾶς.*

Dressè sur tes ergots, comme un coq en colére,
—Parmi les floraisons troublantes des lilas,
Je te voyais venir, guinol patibulaire,
Battant des bras, frappant le sol de tes pied [plats.

Tu marchais fièrement, pitre, et tu pris posture;
Tu hurlais, tu cognais, tu ne me lachais point,
Je crois que tu me vins jusques à la ceinture·
Tres paresseusement, moi, je levai le poing.

Sur ton crâne mon poing vibra, claire et superbe,
Puis, j' ai voulu te voir et je me suis baissé,
Cherchant á decouvrir, sous l'epaisse de l'herbe,
A quelle profondeur tu t'étais enfoncé.

Δηλαδὴ ἀπάνου κάτου:

«Τεντωμένος, σὰ θυμωμένος πετεινὸς, ἀνάμεσα στὶς λουλουδισμένες πασκαλιὲς, σ' ἔβλεπα ποῦ ἐρχόσουν, καὶ κούναγες τὰ χέρια, καὶ χτύπαγες τὴ γῆ μὲ τὰ χοντροπόδια σου.

«Καὶ βάδιζες περήφανα, παλιάτσε, καὶ στύθηκες σὲ προσοχὴ, καὶ οὔρλιαζες, καὶ βρόντηγες, καὶ δὲν πισαδρομοῦσες· μάλιστα νομίζω πῶς μοῦ ἤρθες ἴσα μὲ τὴ μέση. Ἀγάλια ἀγάλια καὶ ἥσυχα, ἐγὼ, σήκωσα τὴ γροθιά μου.

«Βρόντηξε στὸ κρανίο σου ἀπάνου ἡ γροθιά μου, λαμπρὴ καὶ ἀσύγκριτη. Ἔπειτα θέλησα νὰ σὲ δῶ, κ' ἔσκυψα, καὶ ζητοῦσα νἀνακαλύψω κάτου ἀπὸ τὸ παχὺ τὸ χόρτο, σὲ ποιὸ βυθὸ εἴσουνα χωμένος!»

Τὸ ποίημα, βλέπεις, δὲν εἶναι καὶ πολὺ τρυφερὸ, καὶ θυμίζει πῶς ὁ τραγουδιστὴς μπορεῖ κάποτε νὰ ρυθμίση τὴ σκέψη του, ὄχι μὲ τὴ λύρα, μὰ μὲ τὸ ρόπαλο. Μὰ χρειάζεται στὸν ποιητὴ καὶ τὸ ρόπαλο· κι αὐτὸ στὰ χέρια του μπορεῖ νὰ γίνη ἁρμονικὸ σὰν κιθάρα. Ἄλλη φορὰ θὰ διαβάσουμε μαζὶ ἄλλα ποιηματάκια του τῆς σειρᾶς αὐτῆς, πιὸ γαληνὰ καὶ πιὸ γαλάζια· τὴν προσευχή του στὴν Παλλάδα, καὶ τὸ ἁβρότατο «Fleur de Bretagne».

Ο ΠΑΝΤΑ ΔΙΚΟΣ ΣΟΥ

Γυναίκα: Πέ μου εἰλικρινά, Γιάννη. Ἂν πέθαινα, θὰ ξαναπαντρευόσουν;

Γιάννης (γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήση): Νὰ ξαναπαντρευτῶ; Φυσικὰ δὲ θὰ τὄκανα. Ποτὲς μιὰ τετια ἰδέα δὲ θὰ περνοῦσε ἀπ' τὸ νοῦ μου.

Γυναίκα (θυμωμένα): Ἄ, δὲ θὰ τὄκανες. Ἔ; Λοιπὸν δὲ βρίσκεις εὐχάριστο τὸ γάμο; Εἶν' ὁλοφάνερο πῶς λυπᾶσαι ποῦ παντρεύτηκες

Γιάννης (μὲ τὴν ἴδια ἐπιθυμία): Ὄχι, δὲν καταλάβες, ἀγάπη μου. Σοῦ χωρατεύω. Ἤθελα νὰ πῶ πῶς θὰ ξαναπαντρευόμουν.

Γυναίκα (πιὸ θυμωμένα): Ἔτσι; Πάει νὰ πῆ δὲ βλέπεις τὴν ὥρα γιὰ καινούριες χαρὲς κ' ἴσως σοῦ εἶμαι ἐγὼ τὸ ἐμπόδιο. Κατάλαβα πῶς θὰ τὸ εὐχαριστιόσουν, ἂν ἐπέθαινα. Ἄχ!

ψηλὰ, —ἕναν καθρέφτη ποῦ τὸν δείχνει μὲ μιὰ μεγαλόπρεπη καὶ μεγαλοφάνταστη πανηγυρική μούντζα;

Μὰ βέβαια! Ἂν σκύψουμε καὶ μεῖς κι ἀρχίσουμε τὰ συνειδισμένα μας: οὔφ, ἐκεῖνο τὸ *καεῖσαν* εἶναι ἀνυπόφορο,—οὔφ, ἐκεῖνο τὸ *μίσανδρον τί ἄσχημα* ποῦ κτυπᾷ στ' αὐτί, — οὔφ, ἐκεῖνο τὸ *ἐντὸς ἐλαίου ζέοντος*,—ἔ, τότε δὲν θὰ ἰδοῦμε καὶ δὲ θὰ καταλάβουμε τίποτα...

Τέτοια χιλιάδες. Ὅπου νἀνοίξης τὸ «Ρωμηό», θὰ βρῆς. Δὲν εἶναι πάντα στὸ τέλος, χωριστὰ κι ἐξαφνικὰ σὰν τὸν ἐπίλογο τοῦ Πανηγυρικοῦ. Εἶναι καὶ παραχωμένα μέσα στὶς ὁμιλίες τοῦ Φασουλῆ καὶ τοῦ Περικλέους, εἶναι ἀκόμα καὶ ὑπονοούμενα, ἀνάμεσα στοὺς στίχους. Ἀδιάφορο· παντοῦ θὰ γνωρίσης καὶ θὰ ἀναγνωρίσης τὸν Ἐκλεκτό, ποῦ ξεχωρίζει μίλι' ἀπὸ τὸν ὄχλο, ποῦ καταθλίβεται μὲ τὴν κατάσταση, ποῦ σκέπτεται σὰν τοὺς πιὸ ἄγνους καὶ τοὺς πιὸ γνωστικούς, ποῦ ἀγανακτεῖ, ἀγωνίζεται, πολεμεῖ— καὶ ἀπελπίζεται.

Γιατὶ ὁ Σουρῆς, στὸ βάθος μοῦ φαίνεται σὰν ἀπογοητευμένος, σὰν ἀπελπισμένος. Ἀπ' ὅ,τι βλέπει τριγύρω του, τίποτα δὲν εἶνε ποῦ νά του δίνη κατάβαθα τὴν ἐλπίδα. Ἔπαψεν ἴσως νὰ πιστεύη ἀκόμα καὶ στὸ μέλλον, στὴν ἀναγέννηση τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Γεννημένος ἀπαισιόδοξος, θὰ ζήση καὶ θὰ πεθανῆ μὲ τὴν ἰδέα πῶς τὸ ρωμαΐικο θὰ μείνη πάντα τὸ ἴδιο, τὸ σημερνό, πῶς τίποτα γενναῖο δὲν θὰ ξανακάμη, κ' ἔτσι κακοροίζικο θὰ ψοφοζήση, ὡς ποῦ θὰ πορφοφηθῆ μιὰ μέρα, ποιός ξέρει ἀπὸ πιὸ δυνατώτερο καὶ ζωντανώτερο γείτονα.

Τὸ ξέρω· Ἀνάμεσα στοὺς ἀγνούς, στοὺς ἐκλεκτούς, στοὺς γνωστικούς, οἱ πιὸ νέοι δὲν σκέπτονται σήμερον ἔτσι. Αὐτοὶ πιστεύουν στὸ ρωμαΐικο μέλλον καὶ μέσα στ' ἀρώματα τῆς ἄνοιξής τους, μυρίζουνται πάντα μιὰν ἀναγέννηση. Ἄλλαξεν ἡ ἐποχή... Ὁ Σουρῆς εἶναι ποιητὴς ἐποχῆς σχεδὸν περασμένης. Κι ἴσως ὁ κοσμαγάπητος ποιητὴς ποῦ θὰ τὸν διαδεχθῆ ἢ θὰ τὸν ξεθρονιάση, δὲν θἆναι πιὰ σατυρικός. Αὐτὸς θὰ γεννᾷ τὸν ἐνθουσιασμὸ στὶς νέες ψυχές, καὶ μὲ τὴν ἐμπνευσμένη του λύρα θὰ ψάλλη μόνον ἐλπίδες... Ἄλλος, ἀκόμη ἀργότερα, 'ς ἄλλην ἐποχή, ἀπορεῖ νὰ ψάλλη εὐτυχισμένος τὰ μεγάλα ἔργα, μπορεῖ νὰ στήνη ἀθάνατα τρόπαια μὲ στίχους πινδαρικούς. Ποιός τὸ ξέρει; Οἱ ἐποχὲς ἀλλάζουν, καὶ καθ' ἐποχὴ γεννᾶ τὸν ποιητή της.

Μὴ μοῦ πῆτε ὅμως πῶς ὁ Σουρῆς δὲν εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς ἐποχῆς του, καὶ πῶς τέτοια ἐποχὴ μποροῦσε νὰ γεννήση ποιητὴ ποῦ νὰ μὴν εἶναι σατυρικὸς σὰν τὸ Σουρῆ (*) —γιατὶ θὰ γελάσω. Καὶ μὴ μοῦ πῆτε πῶς πέρασαν ἐθνικὰ γεγονότα, σοβαρὰ καὶ μεγάλα, ποῦ ὁ Σουρῆς δὲν μπόρεσε τάχα νὰ τὰ ἰδῆ καὶ νὰ τὰ καταλάβη περισσότερο ἀπὸ τὸν ὄχλο, γιατ' εἶμαι ἱκανός, σπάνιο γιὰ μένα, καὶ νὰ θυμώσω.

Δὲ μοῦ κάνετε τὴ χάρη νὰ θυμηθῆτε λιγάκι τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνες, ὅταν πήγαμε ὅλοι νὰ παλαβώσουμε ἀπὸ τὴ χαρά μας καὶ νὰ σκάσουμε ἀπὸ

(*) Ὁ Ροΐδης ἔλεγε γιὰ τὸ Σουρῆ πῶς εἶναι «ὁ ποιητικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς συγχρόνου πεζότητος». Γιὰ νὰ ἐκτιμήση κανεὶς τὸν ὁρισμό του πρέπει νὰ θυμηθῆ τὶς γνωστὲς θεωρίες του. Μὰ κι ὅταν ρωτήθηκεν ἀπὸ τὴν ἐσημερίδα τὸ «Ἄστυ» ποιὸς εἶναι ὁ μεγαλήτερος ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ποιητάδες, ὁ Ροΐδης χωρὶς δισταγμὸ ψήφισε τὸ Σουρῆ.—Ἀνάμεσα στοὺς παληγυριστάδες ἀνάφερα παραπάνω καὶ τὸν Παλαμᾶ. Νὰ λοιπὸν ποῦ καὶ κριτικὸς πιὸ νεωτεριστὴς ἀπὸ τὸ Ροΐδη, καὶ ποιητὴς μάλιστα περισσοτέχνος, τὸν ἀναγνωρίζει. Στὴν «Ἑστία», θυμοῦμαι, ὅταν βγῆκεν ὁ πρῶτος τόμος τοῦ «Φασουλῆ Φιλόσοφου», ὁ Παλαμᾶς ἔγραψεν ἄθρο ποῦ τὸν ἀνέβαζε στοὺς οὐρανούς. Τὸ ξέρω πῶς τὸ ἄρθρο βγῆκε πρὶν νὰ βγῆ τὸ περίφημο δόγμα «ὁ ποιητὴς εἶναι γραμματική», καὶ πρὶν ἀρχίσουν οἱ σκληροὶ ἀποκλεισμοὶ γι' ἀγάπη τῆς Ἰδέας κι οἱ χωρισμοὶ «εἰς πρόβατα καὶ εἰς ἐρίφια». Μ' αὐτὸ μοῦ εἶναι ἀδιάφορο. Μοῦ φτάνει πῶς τὸ ἄρθρο γράφτηκεν ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ καὶ 'ς ἐποχὴ ποῦ ἦταν πιὰ φτασμένος στὴν ἀκμή του.